

**“GELENEĞE BAĞLI YENİ” OLABİLMEK İÇİN:
DİVAN EDEBİYATI YAZILARI**

Abdullah ŞAHİN*

Divan edebiyatı araştırmacıları özellikle son yıllarda bilgi ve kültür birikimlerini bizimle paylaşmak için makalelerini, kitap tanıtımlarını, konferans, panel, sempozyum metinlerini yayımlamaya başladılar. Bu tür eserlerin artması bizi sevindirmektedir. Klâsik kültürümüzün günümüz edebiyatına tesirlerini pekiştirmek için bu tür eserlere ihtiyaç vardır.

Prof. Dr. Cemal KURNAZ çeşitli dergilerde yayımlanan yazılarının ve bildirilerinin bir kısmını “*Divan Edebiyatı Yazıları*” (Akçağ Yayınları, Ank. 1997, 467 s.) adıyla kitaplaştırdı.

Yazar, “*Divan Edebiyatı Yazıları*” sözü ile Klâsik edebiyatımızla ilgili yazıları kastediyor, ancak kitabın ilk bölümü “*Yunus’tan Veysel’e*” başlığıyla adlandırılmış. Bu da gösteriyor ki eserde sadece Divan edebiyatı ile ilgili yazılar yok.

Kitap, “*Yunus’tan Veysel’e*”, “*Divan Edebiyatına Ömür Verenler*” ve “*Dost Yazıları*” adlı üç bölümden oluşuyor. Eserin birinci bölümünde 18, ikinci bölümünde 2, üçüncü bölümünde ise 15 olmak üzere toplam 35 yazı bulunmaktadır:

1. Yunus’tan Veysel’e (s. 1-313): “*Mecazdan Hakikate*”, “*Yunus Emre’de Tenkit*”, “*Tasavvuf Şiirinde Akşemsettin’in Yeri*”, “*Şeyhî*”, “*Fuzûlî*”, “*Âşık Çelebi’ye Göre Hayâlî Bey*”, “*Çağının Cesur Bir Tanığı: Bağdatlı Ruhî*”, “*Ruhî’nin Dostları*”, “*Zaîfî’nin Fâl-ı Murgân’ı*”, “*Yahya Bey Divanı’nda Atasözleri ve Deyimler*”, “*Siyah-Beyaz Tablo: Yahya Bey’in Bir Gazeli*”, “*Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi’nin Bilâdiyeleri*”, “*Seyyid Mehmed Rıza’nın Kızanlık Kasidesi*”, “*Divan Şiirinde Belge Redifler*”, “*Dinî Edebiyat Türleri ve Dinî Edebiyatımızın Bugünü Hakkında Düşünceler*”, “*Divan Şiiri Geleneğinden Yararlanma*”, “*Cumhuriyet Döneminde Fuzûlî’ye Bir Nazîre: Âlî Divanı*”, “*Âşık Veysel’in Şiirlerinde Klâsik Kültürün Yeri*”.

2. Divan Edebiyatına Ömür Verenler (s. 315-353): “*Divan Edebiyatının Bütün Cephelerini Yoklayan Bir İlim Adamı: Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu*”, “*Hocam Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu*”.

3. Dost Yazıları (s. 355-467): “*Çavuşoğlu*”, “*Çelebioğlu ve İpekten Armağanları*”, “*Hayâlî Bey ve Divanı’ndan Örnekler*”, “*Sezâyî-i Gülşenî Divanı*”, “*İsmail Belîğ ve Nuhberü’l-Âsâr’ı*”, “*Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*”, “*Nef’î’yi*”.

* Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Eğt. Fak., Türkçe Öğretmenliği Böl., Türk Dili Öğretmeni.

Anarken", "Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef'i", "Cem Sultan'ın Oğuz Han Mersiyesi: Bir Kaside mi, Üç Gazel mi?", "Şeyh Galip Divanı'nda Nazım Şekilleri İle İlgili Problemler", "XVII. Yy.da Hece Vezniyle Yazılmış Bir Mesnevî: Feyzî'nin Şem'ü Pervâne'si", "Kitapların da Bir Kaderi Var", "Mersiye Şairinin İşî: "Acıyı Bal Eylemek", "Türk Edebiyatında Tevhidler", "Tasavvufî Rûya Tabirnameleri", "Müstesna Güzeller'e Dair".

Kurnaz, bugünkü Türk kültürü üzerinde büyük etkisi olan Divan edebiyatıyla ilgili incelemelerini akademik bir üslupla kaleme almış, kendi bilgi birikimiyle ve çarpıcı yorumlarıyla okuyucularının karşısına çıkmıştır.

Birinci bölüme "Yunus'tan Veysel'e" adını veren Kurnaz, başlıktan da anlaşılacağı gibi Divan edebiyatı, Âşık edebiyatı ve Tasavvuf edebiyatıyla ilgili konuları ele almıştır. "Mecazdan Hakikate" adlı tebliğinde Yunus Emre'yi tam anlamıyla aşk şairi olarak niteleyen yazar, onun kurdu-kuşu, dağı-taşı cümle yaratılmışı sevgi gözüyle gördüğünü söyleyerek, Yunus'taki aşkı sadece İlahî aşk olarak görmememiz gerektiğini vurgulamaktadır. Yunus ona göre her şeyden önce bir insandır: Umutları, korkuları, sevinçleri, üzüntüleri ve arayışlarıyla... Bu nedenle Yunus'un bazı şiirlerindeki mecazî aşkları hatırlatan sözleri görmezlikten gelinemez.

Yazar, "Yunus Emre'de Tenkit" isimli makalesinde Yunus'un kendi kendine ve kendi devrine birtakım eleştiriler getirdiğini ortaya koymakta. Yunus'un kendi kendini tenkit ettiği şiirlerini; "işlediği günahlara pişmanlık için söylediği şiirler", "nefsini tahkir etmeye yönelik şiirler" ve "iç muhasebe yoluyla kendini eleştirdiği şiirler" olarak üç grupta incelemek mümkündür. Yunus, kendi kendini eleştirdiği gibi devrindeki Müslümanları, âlimleri, hocaları, müftüleri, fakihleri, müderrisleri, hacıları, dervişleri, hatta kadıları, beyleri ve sultanları da eleştirir.

Kurnaz, Tasavvuf edebiyatında önemli bir yere sahip olan Hacıbayram Veli'ye intisap etmiş olan Akşemsettin'i de "Tasavvuf Edebiyatında Akşemsettin'in Yeri" adlı yazısında incelemiştir. Bu makalede Akşemsettin'in şiire ve şairliğe nasıl muhabbet beslediğini ispatladıktan sonra, onun şiirinin tasavvuf talim ve telkini için bir vasıta olduğunu, şiirlerini aruzla yazdığını, şiirlerinde Şemsî mahlâsını kullandığını, hem söyleyiş hem de kafiye yönünden tekrarlarla düştüğünü, bunu büyük ölçüde devrinin bir icabı olarak görmek gerektiğini söyler.

Eserin birinci bölümünde Şeyhî, Fuzûlî, Hayalî Bey, Bağdatlı Ruhî ve Ruhî'nin Dostları şeklinde biyografi niteliğinde yazılar da vardır.

Yazar, "Âşık Çelebi'ye Göre Hayalî Bey" adlı makalesinde Hayalî Bey'in tezkirelerde kısa bir şekilde anlatıldığını, ama Âşık Çelebi'nin Meşâirü's-Şuarâ'sında, herhangi bir şair gibi yer almadığını, çünkü onun yirmi yıllık dostu olduğunu, bu nedenle Hayalî Bey'in yiyecek, içecek, özleyen, kıskanan, eğlenen, üzülen, kızan bir insan olarak hayatın içinde, âdeta bir roman kahramanı gibi ele alındığını vurgular. "Za'ffî'nin Fâl-ı Murgân'ı" başlıklı makalede ise Kurnaz, bilinen her kuş için bir tane olmak üzere toplam 59 nazımdan oluşan bir falmameden söz eder. Makalenin sonuna bir de kuş isimleri dizini yerleştirmiştir.

Kurnaz, "Yahya Bey Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler" adlı çalışmasında divan şairlerinin halk kültürü ile ne denli ilgili olduklarını ortaya koyar. Yahya Beyin bir gazelini ele alarak onun ısrarla çizdiği siyah-beyaz tezadı üzerinde durur. Böylelikle divan şiirindeki farklı bir estetik yapıyı da ortaya çıkarmış olur.

Şehir ve yer adlarını konu alan bilâdiyeleri de Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendinin eserlerinden hareketle işleyen Kurnaz, bu çalışmasının sonuna da yer adları dizini ekleyerek bol örneklerle makalesini zenginleştirmiştir. Yine bir beldeyi anlatan Kızanlık kasidesini ele almış, Kızanlık'taki bahçelerin, meyvelerin, özellikle elmaların bu kasidede nasıl yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Şair Seyyit Mehmet Rıza bu kasidesinde elma türlerini sıralamış; hangi elmanın ne kalitede olduğunu ve lezzetlerini anlatmıştır. Zağra'nın armutlarına Kızanlık kasidesi adlı bir kaside yazan Ubeydî de, bu kasidesiyle incelemeye değer görülmüştür.

"Divan Şiirinde Belge Redifler" makalesinde sosyolojik bir bakış açısı yakalayarak, şiirlerde redif olarak seçilen kelimenin, şairin içinde yaşadığı toplumun psikolojisini yansıttığını, siyasal olaylara ışık tuttuğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Kurnaz, "Kutlu Doğum Haftası" nedeniyle hazırladığı dinî edebiyat türleriyle ilgili kısa bir araştırmasını da kitaba eklemiştir. *Esmayîhüsna, münacat, Muhammediye, na't, mevlit, esmayinebi, miraciye, gazavatname, hilye, hicriye, şefaatname, hadisierbain...* gibi türlerin varlığından bahsetmiş, dinî edebiyatımızın bugünkü hakkında da bir incelemede bulunmuştur.

"Divan edebiyatına Ömür Verenler" başlığıyla sunduğu ikinci bölümde ise yazar, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu ile Prof. Dr. Amil Çelebioğlu'nu hayatları ve eserleri yönüyle araştırmış; bu şahısların Türk kültürüne verdikleri hizmetleri vurgulamaya çalışmıştır.

"Dost Yazıları"nın son bölümünde Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan "*Hayali Bey ve Divanından Seçmeler*" adlı eseri; Şahver Çelikoğlu tarafından hazırlanan ve Yazı Yayıncılık tarafından basılan "*Sezâyî-i Gülşeni Divanı*" adlı eseri; Abdülkerim Abdulkadiroğlu tarafından hazırlanan ve Gazi Üniversitesi Yayınlarında çıkan "*İsmail Belig ve Nuhbetü'l-Âsâr*"; Mine Mengi tarafından hazırlanan Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayınlarında çıkan "*Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi*" adlı doçentlik çalışması; 28-29 Ocak 1985 tarihlerinde Atatürk Kültür Merkezi ve Millî Kütüphanede F. Tulga Ocak, İsmail Ünver, Mehmet Çavuşoğlu ve Hasibe Mazıoğlu tarafından "*Nef'i*" ile ilgili verilen konferanslar; Gönül Alpay Tekin'in hazırladığı Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Türklük Bilgisi Araştırmaları serisi içinde yayımlanan "*Feyzî Çelebi'nin Şem ü Pervânesi*"; Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun hazırladığı "*Osman Şems Efendi Divanı'ndan Seçmeler*" adlı eseri; Mustafa İsen'in, Akçağ Yayınları tarafından yayımlanan "*Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye*" adlı eseri; Muhsin Macit-Mustafa İsen tarafından hazırlanan ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından 1992 yılında basılan "*Türk Edebiyatında Tevhitler*" adlı eseri;

Mustafa Tatçı-Halil Çeltik tarafından hazırlanan, Akçağ Yayınlarında çıkan "Niyazi-i Mısri'nin Rüya Tabirnameleri"ni ve İskender Pala'nın "Müstesna Güzellere Dair" adlı eseri tanıtılmış, bu çalışmalardan hareketle de yazar duygu ve düşüncelerini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Prof. Dr. Cemal KURNAZ, bu eseriyle bilim dünyasına ışık tutmuştur. "Divan Şiiri Geleneğinden Yararlanma" adlı tebliğinde de belirttiği gibi, artık bugün sanatın her sahasında geleneğe yönelik arayışlar vardır. Bugün artık büyük şairlerin de eserlerinde yaslandığı köklü kültür birikimini ve geleneği yenileyerek geliştirdiklerini görüyoruz. Bu tür çalışmalar bizi biz yapan değerleri ortaya çıkaracak ve daha köklü bir medeniyet tesis etmemize yardımcı olacaktır. Yazarın diğer makalelerini ve bildirilerini de bu şekilde yayımlayacağını ümit ediyoruz.